

Лекція
з навчальної дисципліни
“Кримінальний процес України”

Тема 2

“КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ЗАКОН”

План:

1. Поняття, сутність і значення кримінального процесуального права.
2. Джерела кримінального процесуального права.
3. Поняття, структура і види кримінальних процесуальних норм.
4. Чинність кримінального процесуального закону у просторі, часі та щодо осіб.

Рекомендована література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий 13.04.12 р.: чинне законодавство з 19.11.12 р.: (офіційний текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2012.
3. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) [текст] / [Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я. Ю. та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, – 2012.
4. Кримінальний процес: підручник / В.В. Коваленко, Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор, М.Є. Шумило. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.
6. Кримінальний процес в питаннях і відповідях : Загальна і Особлива частини : [навч. посіб.] / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. – [3-тє вид., доповн. і переробл.]. – К. : Скіф, 2013. – 256 с.

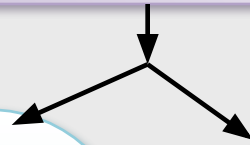
1. Поняття, сутність і значення кримінального процесуального права.

Кримінально-процесуальне право

сукупність закріплених Конституцією України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та законами правових норм, що регулюють порядок діяльності органів розслідування, прокуратури та суду під час кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів).

Кримінально-процесуальне право є самостійною галуззю права, бо має:

свій предмет правового регулювання (суспільні відносини, які складаються під час розслідування кримінального провадження, в судовому розгляді, а також при виконанні вироку, перевірці його законності та обґрунтованості);

свій специфічний, метод правового регулювання (специфічний спосіб юридичного впливу на відповідні суспільні відносини).

Значення кримінального процесуального права:

- встановлює ефективний порядок розслідування та судового розгляду;
- забезпечуючи умови для успішної боротьби зі злочинністю, наділяючи органи держави, посадових осіб необхідними повноваженнями, створюючи передумови для виконання завдань кримінального судочинства;
- Кримінальне процесуальне право встановлює правила, дотримання яких необхідно для достовірного з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, для справедливого здійснення правосуддя.

2. Джерела кримінального процесуального права

Джерелами кримінального процесуального права України є

форми закріплення кримінальних процесуальних норм, що регулюють кримінальні процесуальні відносини та встановлені органами державної влади під час реалізації ними функцій у законодавчій, виконавчій і судовій сферах, а також містяться в чинних міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та практиці Європейського суду з прав людини.

Джерелами кримінального процесуального права України є:

- Конституція України;
- міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Закони України;
- рішення Конституційного суду України;
- рішення Європейського суду з прав людини;
- судові рішення Верховного суду України.

Не є джерелами кримінального процесуального права України: роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, а також накази, інструкції та вказівки Генерального прокурора та Міністра внутрішніх справ

Найвищу юридичну силу і пряму дію на території України має Конституція України (ст. 8). Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні їй відповідати.

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Серед міжнародно-правових актів, що регулюють кримінальну процесуальну діяльність, можуть бути виділені окремі групи:

міжнародні конвенції, що визначають правове становище особи у сфері кримінального процесу та вимоги, що пред'являються до кримінально-процесуальних механізмів, які забезпечують охорону прав і свобод громадян у кримінальному судочинстві.

міжнародні конвенції, що спрямовані на співробітництво держав учасниць цих договорів на боротьбу зі злочинами, що мають міжнародний характер

двосторонні договори України про надання правової допомоги з кримінальних справ, ратифіковані Верховною Радою:

міжнародні договори, відносно яких Україна виступає правонаступником:

КПК містить дві частини

Загальну

Особливу

2 розділи

18 глав

містять правила, що мають значення для всіх органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю, а також для інших учасників процесу у всіх стадіях кримінального провадження. Тому вони систематизовані в Загальній частині Кодексу.

Особлива частина Кодексу містить

7 розділів

28 глав

Всі вони присвячені кримінальному провадженню в різних стадіях процесу. Тут містяться положення, що регламентують діяльність слідчих і прокурорських органів та слідчих суддів і судів у відповідних стадіях процесу і при провадженні тих або інших слідчих, прокурорських і судових дій, порядок вирішення питань, які виникають при провадженні у справі, права і повноваження відповідних органів і посадових осіб, а також права і обов'язки всіх осіб, які беруть участь у справі, та ін.

4. Згідно зі ст. 152 Конституції України до джерел кримінального процесуального права слід віднести і **рішення Конституційного Суду України,**

якими визнаються неконституційними повністю чи в окремі частині закони та інші правові акти, на підставі яких або у встановленому кримінальному процесуальному порядку органи досудового розслідування, прокурор або суд повинні розслідувати та вирішити дану кримінальну справу. Закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня прийняття Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність.

5. Рішення Європейського суду з прав людини.

У ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року зобов'язано суди застосовувати при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

6. У статті 458 Кримінального процесуального кодексу України закріплено **обов'язковість судових рішень Верховного Суду України.** Висновки Верховного Суду України, викладені в його ухвалах, у випадках, передбачених в кримінальному процесуальному кодексі , є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму закону , та для всіх судів України.

3. Поняття, структура і види кримінальних

Кримінальні процесуальні норми

встановлені державою загальнообов'язкові правила поведінки суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності, виконання яких забезпечується, в основному, добровільними діями учасників процесу, а у необхідних випадках — засобами державного примусу і загрозою юридичної відповідальності.

Структура кримінальної процесуальної норми:

Гіпотеза

правової норми вказує на те, коли і при яких умовах (обставинах) необхідно керуватися даною правовою нормою (визначає умову при наявності якої дана норма повинна застосовуватись)

Диспозиція

визначає, хто є учасником конкретних відносин, які регулюються даною правовою нормою, і яка поведінка передбачається або дозволяється даною правовою нормою (містить сам припис правило поведінки)

Санкція

вказує на те, які негативні наслідки тягне за собою невиконання передумов (умов) даної правової норми (передбачає несприятливі для суб'єкта наслідки, які настають при невиконанні норм)

Норми кримінального процесуального права поділяються на окремі види:

**– норми, що
уповноважують**

**– норми, що
зобов'язують**

**– норми, що
забороняють**

4. Чинність кримінального процесуального закону у просторі, часі та щодо осіб

Кримінально-процесуальний закон, як і будь-
який закон, має свої правила дії в

просторі

часі

за колом осіб

Вони викладені в ст.ст. 4, 5, 6 КПК України

Дія в просторі

Кримінальний процесуальний кодекс у ст. 4 закріплює територіальну засаду визначення дії кримінального процесуального закону у *просторі*, відповідно до якого кримінальне провадження на території України здійснюється за нормами КПК незалежно від місця вчинення кримінального правопорушення.

В гл. 41 КПК України визначено порядок кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Дія у часі

Дія нормативно-правового акта в часі починається з моменту набрання цим актом законної сили і припиняється із втратою ним законної сили, тобто застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого ці події настали або мали місце.

Дія за колом осіб.

Дія кримінального процесуального закону за колом осіб означає, що під час кримінального провадження на території України норми КПК застосовуються до: громадян України; осіб без громадянства; іноземців, за винятком осіб, які користуються правом дипломатичним імунітетом.

Кримінальне провадження **щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом**, може здійснюватися за правилами Кримінального процесуального кодексу лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України.

В кримінальному процесуальному кодексі в главі 37 визначаються особливості кримінального провадження щодо **окремої категорії осіб**.